

ΚΑΛΩΣΗΛΘΑΤΕ ΣΤΟ GENTRIFICATION

ΚΑΛΩΣ ΗΡΘΑΤΕ ΣΤΟ GENTRIFICATION

όπως
“Καλώς ήρθατε στη Θεσσαλονίκη”
/ στην Αθήνα / στο Βερολίνο / στην Ιστανμπούλ / στο Ρίο /

“Καλώς ήρθατε”

με την έννοια της υποχρεωτικής βουτιάς
της βουτιάς στη σκληρή πραγματικότητα
που βρίσκεται παντού γύρω μας

του δημιουργικού αστικού τοπίου
του δεντροφυτεμένου αστικού τοπίου
του καθαρού αστικού τοπίου

χωρίς ζητιάνους
χωρίς μετανάστες
χωρίς πρεζάκια
χωρίς - γενικώς

ΚΑΛΩΣ ΗΡΘΑΤΕ ΣΤΟ GENTRIFICATION

Καλώς ήρθατε σ' αυτό που δεν μπορούμε να μεταφράσουμε
ακριβώς

παρ' όλο που η ελληνική γλώσσα είναι η πλουσιότερα απ' όλες
τις ομιλούμενες
ανά την υφήλιον γλώσσες (και για μια ψήφο δεν έγινε
παγκόσμια)
“στο gentrification”

όπως
στον εξευγενισμό
στην ανάπλαση
στην βίαιη εκτόπιση
στην κυριοποίηση

και να που αυτά δεν φτάνουν
και εν τέλει θα χρειαστεί μια ολόκληρη μπροσούρα
για να το περιγράψουμε με ακρίβεια

ΚΑΛΩΣ ΗΡΘΑΤΕ ΣΤΟ GENTRIFICATION

Καλώς σας βρήκαμε

ΜΠΑΣΤΑΡΔΕΣ
ΜΕ ΜΝΗΜΗ

<http://bastards.espiv-blogs.net/>

Μάρτης 2015

4 ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΞΕΥΓΕΝΙΣΜΟΥ / ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

*το gentrification αποτελεί την έκφραση της ταξικής
ανισότητας σε επίπεδο γειτονιάς.*

Tom Slater

Ο όρος «εξευγενισμός» πρωτοεμφανίστηκε το 1964 όταν η μαρξίστρια κοινωνιολόγος, Ruth Glass επιχειρήσει να περιγράψει την εισβολή των μεσαίων και ανώτερων τάξεων στην εργατική συνοικία του Islington του Λονδίνου. Μια διαδικασία που είχε ως αποτέλεσμα τον εκτοπισμό των κατοίκων της εργατικής τάξης και την αλλαγή του κοινωνικού προφίλ της γειτονιάς.

Η Glass θα ονομάσει gentrification την επίθεση των μεσοαστών ιδιοκτητών γης στην εργατική και την έξωση των εργατών από τα σπίτια τους. Έχει σημασία ο ταξικός χαρακτήρας του όρου. Gentry στην αγγλική κοινωνία δεν είναι άλλοι από τα ανώτερα στρώματα της μεσαίας τάξης, αυτοί που είναι κάτω ακριβώς από την αριστοκρατία, οι μη-αριστοκράτες ευγενείς. Κάπως έτσι βγήκε και ο ελληνικός όρος «εξευγενισμός».

Έκτοτε έχουν κάνει την εμφάνισή τους πολλοί ορισμοί του gentrification οι οποίοι προσπαθούν να ερμηνεύσουν αντίστοιχα φαινόμενα μετασχηματισμού του δομημένου περιβάλλοντος και της κοινωνικής σύνθεσης υποβαθμισμένων περιοχών στα κέντρα των πόλεων. Κοινό τόπο σε κάθε τέτοια προσπάθεια ερμηνείας φαίνεται να αποτελεί η διαπίστωση ότι βασικός στόχος της διαδικασίας του gentrification είναι η αλλαγή της κοινωνικής σύνθεσης μιας περιοχής της πόλης. Η αντικατάσταση, δηλαδή, των παλαιότερων κατοίκων κατώτερων τάξεων με νέους που προέρχονται κυρίως από μεσαία κοινωνικά στρώματα.

#1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Η προσέγγιση της Glass είναι πολύ κοντά στην οικονομική θεωρία περί gentrification και βασίζεται κατά πολύ στην μαρξιστική οπτική του φαινομένου. Σύμφωνα μ' αυτήν την θεωρία, το gentrification σχετίζεται με το ζήτημα της παραγωγής νέων αστιακών χώρων. Οι διαδικασίες άνισης ανάπτυξης, με τις οποίες είναι συνηθισμένος ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής, έχουν ως αποτέλεσμα ανισομερείες ακόμη και στο εσωτερικό της ίδιας της πόλης. Ως

αποτέλεσμα, στις «υποβαθμισμένες» περιοχές αναδύεται χάσμα γαιοπροσόδου (rent gap), μία διαφορά δηλαδή μεταξύ της πραγματικής γαιοπροσόδου (actual ground rent) που ισχύει εκείνη τη δεδομένη στιγμή και αυτής που μπορεί να αποκομισθεί (potential ground rent) υπό άλλες συνθήκες εκμετάλλευσης. Αυτή η διαφορά στη γαιοπρόσοδο οδηγεί σε μαζικές επενδύσεις του real-estate κεφαλαίου σε ακίνητα και γη στις «υποβαθμισμένες» και άρα φθηνές περιοχές. Για να συμβεί αυτό φυσικά θα πρέπει να έχει προηγηθεί μια διαδικασία απαξίωσης των περιοχών αυτών. Με τη σειρά τους οι επενδύσεις αυτές οδηγούν στην αύξηση του μέσου όρου των ενοικίων στην περιοχή, αύξηση που σταδιακά αναγκάζει τους περισσότερους από τους κατοίκους και κυρίως τους ενοικιαστές να φύγουν. Τη θέση τους θα έρθουν να καταλάβουν άτομα της μεσαίας και της ανώτερης τάξης, που είναι σε θέση να καταβάλλουν το υψηλότερο αντίτιμο, αλλά και επιχειρήσεις που στοχεύουν στη νεοεισερχόμενη πελατεία. Τελικά, μέσω αυτής της διαδικασίας, η ανθρωπογεωγραφική σύνθεση και ο χαρακτήρας όλης της περιοχής μεταβάλλεται ουσιαστικά.

#2 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Η κριτική της οικονομικής θεωρίας ως της μοναδικής εξήγησης του gentrification, άρχισε από τα τέλη της δεκαετίας του '80 να αμφισβητείται. Περίπου τότε ήταν που έκανε την εμφάνισή της η πολιτισμική θεωρία σύμφωνα με την οποία πέρα από το κεφάλαιο εμπλέκονται και άνθρωποι, κοινωνικά υποκείμενα που «καταναλώνουν» τον παραγόμενο χώρο και υλοποιούν τελικά το gentrification στο πεδίο της πόλης και της καθημερινής της ζωής. Αυτού του είδους η προσέγγιση αναγνωρίζει τον καταναλωτισμό ως το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της σύγχρονης αστικής κουλτούρας και εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο η κατανάλωση επηρεάζει την οργάνωση του χώρου. Όπως παρατηρεί ο κυριότερος εκφραστής αυτής της οπτικής, ο David Ley, στις μετα-βιομηχανικές πόλεις η απασχόληση στις υπηρεσίες υπερτερεί σημαντικά της δευτερογενούς παραγωγής, οπότε οδηγούμαστε σε μια έμφαση στην κατανάλωση και την ψυχαγωγία και όχι στην παραγωγή. Έτσι οι καταναλωτικές αξίες είναι αυτές που καθορίζουν τις χρήσεις της αστικής γης του κέντρου, η οποία πλέον προσφέρεται ως αντικείμενο προς κατανάλωση. Σ' αυτό το πλαίσιο, το gentrification μπορεί να εξηγηθεί ως μια συνέπεια αυτής της έμφασης στην κατανάλωση, καθώς αντιπροσωπεύει τη χωρική της έκφραση στην πόλη.

#3 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΕΞΕΥΓΕΝΙΣΜΟΥ

Η παραπάνω οπτική παρότι αποφεύγει τον οικονομικό ντετερμινισμό της πρώτης θεωρίας θεωρείται και αυτή με τη σειρά της μερική. Πιο γόνιμος θεωρείται από αρκετούς μελετητές, ένας συνδυασμός των δύο παραπάνω θεωριών, που συνθέτει το οικονομικό στοιχείο με το πολιτισμικό, προσθέτοντας όμως και άλλη μία μεταβλητή στην εξίσωση η οποία δεν ήταν πολύ εμφανής στις προηγούμενες περιπτώσεις: την κρατική παρέμβαση. Έτσι, έχουμε το κράτος να επεμβαίνει τόσο με ρυμοτομικά σχέδια, νομοθεσίες και άλλες δράσεις, όσο και με εκτεταμένη αστυνόμευση και καταστολή βαφτίζοντας το κέντρο της πόλης ως "ιστορικό" και το απαξιωμένο κτριακό απόθεμα ως "διατηρητέο".

Στην παραπάνω ερμηνεία του φαινομένου του εξευγενισμού, έχει ιδιαίτερη σημασία να τονιστεί ο ρόλος της μεσαίας τάξης. Είναι ενδιαφέρον ότι το δημιουργικό κομμάτι αυτής της μεσαίας τάξης, η «πολιτισμική νέα μεσαία τάξη» (πάσης φύσεως designers, καλλιτέχνες, εργαζόμενοι στα μίντια, διανοούμενοι κλπ.), ή ακόμα και το πιο ριζοσπαστικό κομμάτι της, μπορεί να μην χαρακτηρίζεται κατ' ανάγκη από υψηλά εισοδήματα αλλά να είναι φορέας ενός σημαντικού πολιτισμικού κεφαλαίου και να προβάλλει τις δικές της πολιτισμικές και καταναλωτικές αξίες, τις δικές της «τάσεις» και «μόδες», συγκρουόμενη πολλές φορές με τα κυρίαρχα πρότυπα. Διόλου παράξενο, επομένως, που μεγάλο μέρος αυτών των θιασωτών της διαφοροποιημένης κατανάλωσης θα προτιμήσει να κατοικήσει, να εργαστεί ή και να διασκεδάσει σε «υποβαθμισμένες»

περιοχές του κέντρου και σε εργατικές συνοικίες. Έτσι, θα προσδώσει στις ως τότε κακόφημες γειτονίες νέα αίγλη, προσελκύοντας αρχικά κι άλλο «παγμένο» κόσμο, κι εν συνεχεία τους τεχνοκράτες, που θα επικυρώσουν τις κοινωνικές τάσεις «επιστροφής στο κέντρο», προτείνοντας σχέδια αστακών αναπλάσεων και «εξωραϊσμών» τις οποίες θα συνοδεύσουν οι επενδύσεις του real-estate κεφαλαίου.

Από τη μεριά του κράτους και του real estate, το κέντρο της πόλης εμφανίζεται ως ένα συνονθύλευμα θεαματικών τόπων και εμπειριών έτοιμο να υποδεχθεί τους (κατάλληλους) χρήστες και φυσικά πάνω απ' όλα το κεφάλαιο. Ουσιαστικά, παρατηρείται η αφομοίωση στον κυρίαρχο λόγο διαφορετικών εκφάνσεων της μεταμοντέρνας κριτικής του αστικού χώρου, προκειμένου να τεθούν στην υπηρεσία της αγοράς. Πρόκειται για μία έκφανση του καπιταλισμού, ο οποίος μη όντας ικανός να παραγάγει τίποτα δημιουργικό, σφετερίζεται, οικειοποιείται και χρησιμοποιεί τις υπάρχουσες τάσεις προς όφελος του.

Το αποτέλεσμα είναι η αγορά κατοικίας να μετατρέπεται σε πολιτισμική επένδυση, μέσα από την οποία η μεσαία τάξη κατοχυρώνει την θέση της στην κοινωνική ιεραρχία και κατασκευάζει μια αναγνωρίσιμη ταυτότητα, στην οποία η κατανάλωση γίνεται τρόπος έκφρασης και μέσο κοινωνικής προβολής. Το πολιτισμικό κεφάλαιο μετατρέπεται σε οικονομικό.

#4 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

Η διαδικασία και η στρατηγική που περιγράφηκε πήρε συγκροτημένη μορφή στη θεωρία των creative cities ή αλλιώς των δημιουργικών πόλεων. Η θεωρία αυτή, η οποία βρήκε μεγάλη απήχηση στα 00ς μέσα από τα βιβλία του νεοφιλελεύθερου θεωρητικού Richard Florida, βασίζεται στην πεποίθηση ότι η δημιουργικότητα μπορεί να αφυπνίσει και να αναζωογονήσει την πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ζωή των πόλεων.

Τρεις είναι οι άξονες αυτής της θεωρίας:

1) Η δημιουργική τάξη παρουσιάζεται ως βασική συνθήκη για την ζωντανή αστική κουλτούρα.

2) Το δημιουργικό αστικό κλίμα εδραιώνει μία ατμόσφαιρα διαρκούς καινοτομίας και ανανέωσης που διαμορφώνει εύφορο έδαφος για τις υπάρχουσες και τις νέες οικονομικές δραστηριότητες.

3) Τελικά θεωρείται ότι ο δημιουργικός τομέας θα αναδείξει μια δυναμική που θα ελκύει τα υψηλά εισοδήματα στις περιοχές που δραστηριοποιείται.

Ωστόσο, όπως θα δούμε ακόμα μια φορά, τα τρία στοιχεία αυτά αποτελούν μόνο το πρώτο κομμάτι της διαδικασίας.

Η δημιουργική πόλη, σύμφωνα με τον Florida, πρέπει να χαρακτηρίζεται από τα τρία «Τ» - Tolerance, Technology και Talent (ανοχή, τεχνολογία και ταλέντο). Η διαφορετικότητα των υποκειμένων

από τη μία και η καινοτομία από την άλλη είναι τα χαρακτηριστικά του δημιουργικού πολίτη. Πρέπει να θες να είσαι καινοτόμος και ταλαντούχος και πρέπει να δουλέψεις σκληρά γι αυτό. Πρόκειται, όπως θα πει η ομάδα BAVO, για τον "ηδονιστικό Καλβινιστή", δηλαδή για τον συνδυασμό δύο χαρακτηριστικών: της Καλβινιστικής θεώρησης για την εργασία, δηλαδή η εργασία ως θρησκευτική μεταφυσική αξία (η εργασία ως απόλαυση), και ενός ηδονιστικού τρόπου ζωής, δηλαδή έχοντας την απόλαυση ως στόχο. Η εργασία, η απόλαυση και η δημιουργικότητα συμβαδίζουν και αποτελούν τα μέσα και τους στόχους της δημιουργικής τάξης με την προϋπόθεση να είναι ελκυστικά στο κεφάλαιο.

Και έχοντας πει όλα αυτά για την δημιουργική τάξη και την δημιουργική πόλη ξαναγυρνάμε για να τονίσουμε την άμεση σχέση τους με το gentrification. Η δημιουργική πόλη χρησιμοποιώντας τη δημιουργική μεσαία τάξη, προωθώντας το συγκεκριμένο lifestyle έχει ως στόχο να προσελκύσει το κεφάλαιο σε υποβαθμισμένες περιοχές. Η άνοδος των τιμών των ενοικίων που με τόση δημιουργικότητα πάσχισαν να πετύχουν οι καλλιτέχνες και οι λοιποί δημιουργικοί πολίτες φέρνει κέρδος στο real estate που έχει επενδύσει εκ των προτέρων σ' αυτές τις κινήσεις. Οι αρχικοί κάτοικοι των υποβαθμισμένων περιοχών μη μπορώντας να ανταποκριθούν στα υψηλά ενοίκια αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Η γνωστή ιστορία δηλαδή του gentrification.

GENTRIFICATION/ ΠΑΡΑΛΕΙΓΜΑΤΑ - ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ

Η πόλη ως πεδίο ανταγωνισμών παράγεται και αναπαράγεται μέσα από συγκρούσεις, κυριαρχίες, συμμαχίες και συμβιβασμούς. Καθώς επιβάλλονται στις πόλεις διαδικασίες εξευγενισμού, αναπλάσεων και πολεοδομικών εκκαθαρίσεων, δημιουργούνται τάσεις αντίστασης και αντίδρασης των αποτα-κάτω, εκείνων που ζουν σε άθλιες συνθήκες και για τους οποίους δεν προβλέπεται από τους σχεδιαστές μια θέση στο μέλλον της πόλης. Αναδύονται κινήματα σε γειτονιές οι οποίες εξαφανίζονται επειδή οι άνθρωποι που «ξεριζώνονται» αγωνίζονται ενάντια στην εκμετάλλευση, τον εκτοπισμό, τη διάλυση των κοινωνικών σχέσεων της γειτονιάς τους. Καθώς όμως η διαδικασία του εξευγενισμού εξελίχθηκε ακολούθησε διαφορετικά στάδια εξέλιξης όπου επιβλήθηκε αντίστοιχα και οι αντιστάσεις διαμορφώθηκαν και εκφράστηκαν με διαφορετικούς τρόπους. Παρατίθενται παρακάτω οι χαρακτηριστές περιπτώσεις του Βερολίνου, της Ιστανμπούλ και του Ρίο ντε Τζανέιρο.

#1 BERLIN

Στο Βερολίνο, από την πτώση του Τείχους και μετά, η μία περιοχή μετά την άλλη υπόκεινται στη διαδικασία του εξευγενισμού ο οποίος υλοποιείται κάθε φορά με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Δύο είναι τα στοιχεία του Βερολίνου που καθιστούν την περίπτωση του ξεχωριστή. Καταρχάς, η ένωση των δύο Γερμανιών το 1991 δημιούργησε μια ζώνη με τεράστια περιθώρια κέρδους για το κεφάλαιο. Δεύτερον, το Βερολίνο παρουσιάζει ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό ιδιοκατοίκησης, γεγονός που διευκολύνει την κινητικότητα για εξεύρεση κατοικίας.

Kreuzberg

Πολύ χαρακτηριστική εξευγενισμένη περιοχή είναι το Kreuzberg. Βρίσκεται δίπλα στο τείχος που χώριζε τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας με την Ομοσπονδιακή. Μετά τον Β' ΠΠ, τα ενοίκια των κατοικιών του Kreuzberg σταθεροποιήθηκαν με νόμο, καθιστώντας μη ελκυστικές τις επενδύσεις στην περιοχή. Οι κατοικίες ήταν βέβαια χαμηλής ποιότητας, αλλά φθηνές, και έτσι αποτέλεσαν πρωταρχική επιλογή για τους μετανάστες που άρχισαν να έρχονται στο Βερολίνο κυρίως από την Τουρκία, τους λεγόμενους Gastarbeiter. Ξεκινώντας από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, αυξήθηκε συνολικά ο αριθμός των φοιτητριών, καλλιτεχνών, και μεταναστών που κατοικούσαν στο Kreuzberg. Παράλληλα, το Kreuzberg υπήρξε το κέντρο ενός κύματος καταλήψεων και άλλων αγώνων του ανταγωνιστικού κινήματος με αποκορύφωμα τις ταραχές της Πρωτομαγιάς του 1987 στην περιοχή SO36. Με την κατάρρευση του καθεστώτος της Ανατολικής Γερμανίας ωστόσο, το

Kreuzberg «επαναποθετήθηκε» ξαφνικά στο κέντρο της πόλης. Η αξία της γης ανέβηκε και η περιοχή σταδιακά εξευγενίστηκε, ενσωματώνοντας τα εναλλακτικά στοιχεία της περιοχής. Η παρέμβαση του κράτους ήταν έντονη τόσο από πλευράς καταστολής (με κλείσιμο των καταλήψεων ή εξαναγκασμό τους σε οικονομικό συμβιβασμό με το κράτος) όσο και από πλευράς παρεμβάσεων στο δημόσιο χώρο με έργα ανάπλασης. Τον κυρίαρχο ρόλο βέβαια είχε το ιδιωτικό κεφάλαιο. Πλέον, το Kreuzberg παρουσιάζεται στους τουριστικούς οδηγούς ως το Βερολίνο για τον εναλλακτικό τουρίστα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αλλοτρίωσης και ενσωμάτωσης της κινηματικής ιστορίας της περιοχής, είναι η συγκέντρωση της Πρωτομαγιάς που πραγματοποιείται εκεί και μοιάζει πιο πολύ με καταναλωτική φέστα, παρά με απεργιακή συγκέντρωση.

Prenzlauer Berg

Άλλη περίπτωση εξευγενισμού στο Βερολίνο είναι το Prenzlauer Berg. Από τη δεκαετία του 1970 πολλοί κάτοικοι στο Ανατολικό Βερολίνο εγκαταλείπουν την περιοχή και τα παλιά διαμερίσματα, για να κατοικήσουν στις καινούργιες πόλεις που έχουν χτιστεί στην περιφέρεια ή στα καινούργια προκατασκευασμένα κτίρια στην καρδιά της πόλης. Όσες ήθελαν να παραμείνουν στις εγκατελειμμένες περιοχές ουσιαστικά μπορούσαν να το κάνουν ανεξέλεγκτα. Με αυτό τον τρόπο, το Prenzlauer Berg προσέλκυσε νέους ανθρώπους απ'όλη

τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας και έγινε τόπος συνάντησης για όσους αναζητούσαν εναλλακτικούς τρόπους ζωής. Μέχρι και την πτώση του τείχους η περιοχή του Prenzlauer Berg στέγαζε κυρίως εργάτριες, μη προνομιούχα και αποκλεισμένα υποκείμενα. Η πτώση του Τείχους ωστόσο, αποσταθεροποίησε την κατάσταση.

Η περιοχή έγινε ξαφνικά ελκυστική περιοχή κατοικίας. Οι λόγοι ήταν πολλοί: είναι η μοναδική περιοχή του Βερολίνου στην οποία σώζεται τόσο μεγάλο κομμάτι του κτιριακού αποθέματος του 1900, οι δρόμοι είναι φαρδείς και δένδροφυτευμένοι, οι πλατείες προσφέρουν ελεύθερους χώρους και η πυκνή συνεχής δόμηση δίνει στην περιοχή έναν πολύ «αστικό χαρακτήρα».

Με τις υποδείξεις του ιδιωτικού κεφαλαίου, το κράτος θέσπισε μέτρα που διευκόλυναν την αγορά και την ανακαίνιση κατοικιών, καθώς και φορολογικές ελαφρύνσεις στους ιδιοκτήτες τους, ενώ χρηματοδότησε και προγράμματα αναπλάσεων. Με αυτόν τον τρόπο, τα παλιά κτίρια ανακαινίστηκαν, άνοιξαν νέα στέκια εναλλακτικών καλλιτεχνών και φοιτητών και οι διανοούμενοι βρήκαν επιτέλους μια περιοχή με πιο φθηνά ενοίκια. Οι παλιοί κάτοικοι μετατοπίστηκαν ανατολικότερα και σήμερα, η περιοχή είναι απ' τις πιο ακριβές της πόλης, με εναλλακτικά μαγαζιά, vegan σουπερ μάρκετ, μεσοαστικές οικογένειες και καινοτόμους γιάπηδες.

Neukölln

Τέλος, η περιοχή στην οποία κυρίως επενδύει το μεσιτικό κεφάλαιο τα τελευταία χρόνια είναι το Neukölln στα νοτιοανατολικά του Βερολίνου.

Χτίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου στο πλαίσιο της ραγδαίας εξάπλωσης του Βερολίνου και υπήρξε μία από τις φτωχότερες και πιο περιθωριοποιημένες γειτονίες της πόλης κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Στην περιοχή ζουν περισσότεροι από 150.000 κάτοικοι και πάνω από το 50% αυτών των κατοίκων είναι μετανάστες ή παιδιά μεταναστών, με τουρκική ή αραβική καταγωγή. Εξαιτίας αυτής της σύνθεσης, η περιοχή είχε τη φήμη γκέτο. Η συνθήκη αυτή αντιστράφηκε με την μεγάλη αύξηση του πληθυσμού στο Βερολίνο που ώθησε νέους, φοιτητές και καλλιτέχνες σε αναζήτηση φτηνότερων ενοικίων έξω από τις μέχρι τότε συνηθισμένες περιοχές. Το Neukölln σταδιακά εξευγενίστηκε για να ικανοποιεί τις ανάγκες των νέων κατοίκων του και αυτή τη στιγμή, στο μεταίχμιο ακόμα του εξευγενισμού, συναντάς Τούρκικα κουρεία και καφενεία δίπλα σε κολεκτίβες και γκαλερί.

Η αντίσταση των κατοίκων στον αστικό μετασχηματισμό της γειτονιάς τους και κυρίως στα συνεχώς αυξανόμενα ενοίκια εκφράζεται πολύ έντονα και με πολλούς τρόπους στη δημόσια σφαίρα και αποτελεί κεντρικό πρόταγμα σε πορείες και συγκεντρώσεις στην περιοχή. Συχνές είναι και οι δράσεις ενάντια σε εξώσεις, ενώ στις κινητοποιήσεις κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν οι μουσουλμάνοι και μουσουλμάνες κάτοικοι.

#2 ISTANBUL

Η περίπτωση του Tarlabasi στην Ισταμπούλ είναι ένα παράδειγμα όπου ο εξευγενισμός συντελέστηκε ιδιαίτερα βίαια, με σύμπραξη του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα. Σχεδιάστηκε κεντρικά, προωθήθηκε κατάλληλα στα ΜΜΕ και πραγματοποιήθηκε από μεγάλες εργολαβικές εταιρίες υπό την προστασία των δημοτικών αρχών.

Η συνοικία βρίσκεται δίπλα στην πλατεία Taksim, δέκα λεπτά από τα φώτα των καταστημάτων της σύγχρονης Τουρκίας. Από τον 19ο μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα στην περιοχή κατοικούσαν Έλληνες, Αρμένιοι και Εβραίοι, που ανήκαν στη μεσαία αστική τάξη και εκποίστηκαν βίαια με την επικράτηση του Τουρκικού εθνικισμού. Τη δεκαετία του 1990 στη γειτονιά σταδιακά εγκαταστάθηκαν μετανάστες απ' την Ανατολία, Κούρδοι, Ρομά και τρανς εργάτριες του έρωτα. Η λεωφόρος Tarlabasi που ξεκινά απ την πλατεία Taksim και φτάνει μέχρι τον Κεράτιο Κόλπο λειτουργούσε ουσιαστικά ως

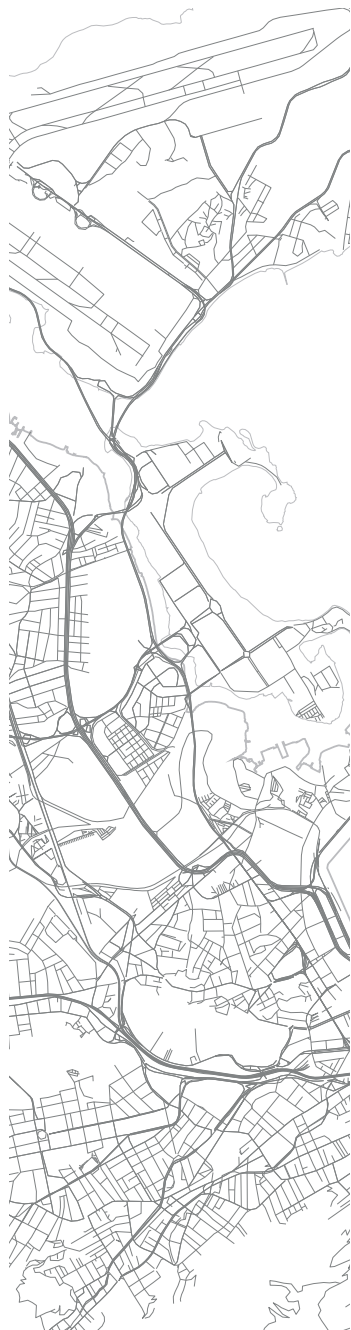
όριο ανάμεσα στους «λευκούς Τούρκους» και τουρίστες και τους «μαύρους Τούρκους» που δεν ήταν ενσωματώσιμοι στην κυρίαρχη αφήγηση μια ισχυρής και ακμάζουσας Τουρκίας.

Ο εξευγενισμός του Tarlabasi θεωρήθηκε λοιπόν, επιβεβλημένος για να γίνει ξανά η γειτονιά φιλόξενη για το κεφάλαιο, τη νομιμότητα και την ηθική. Το 2006 τελικά, ψηφίστηκε ο νόμος 5366 και το Tarlabasi κηρύχθηκε ζώνη υπό αναβάθμιση. Ο νόμος 5366 για την «αναζωογόνηση, μέσω της προστασίας και αποκατάστασης των υποβαθμισμένων ιστορικών και πολιτισμικών περιοχών», γνωστός και ως «νόμος Ταρλάμπασι», θα περάσει σκοπεύοντας να εφαρμοστεί σε κεντρικές υποβαθμισμένες ιστορικές περιοχές του Μπέηνουλου ξεκινώντας από ένα μαχαλά στην συνοικία Ταρλάμπασι. Σε περίπτωση που ο δήμος κρίνει ότι οι τυπικές διαδικασίες απαλλοτρίωσης θα οδηγήσουν σε καθυστερημένη εφαρμογή του πρότζεκτ λόγω πιθανών διαπραγματεύσεων και αντιστάσεων, ο νόμος 5366 προβλέπει και διαδικασίες «επείγουσας απαλλοτρίωσης». Μέσω της επείγουσας απαλλοτρίωσης το όποιο ενδεχόμενο αντίστασης παραγκωνίζεται και τα σπίτια των ανθρώπων ουσιαστικά αρπάζονται. Τελευταίο και πιο ουσιαστικό είναι ότι, σύμφωνα με τον απαλλοτριωτικό νόμο, ο δήμος έχει πλέον τη δυνατότητα να πουλάει τις απαλλοτριωμένες ιδιοκτησίες σε τρίτα πρόσωπα μετατοπίζοντας άμεσα στην συνοικία ανώτερα οικονομικά στρώματα που θα αγοράζουν τους τίτλους ιδιοκτησίας.

Το έργο ανέλαβε μια κοινοπραξία ιδιωτικού δημόσιου κεφαλαίου και πιο συγκεκριμένα, η εταιρία Gar Insaat μαζί με την κρατική T.O.K.I.. Οι κάτοικοι του Tarlabasi εκδιώχθηκαν βίαια απ' τις κατοικίες τους χωρίς δικαίωμα επιστροφής και χωρίς την παραμικρή διαβούλευση. Τα κτίρια δεν σχεδιάζεται να επισκευαστούν, αλλά κατεδαφίστηκαν με πρόφαση την αναμονή ενός μεγάλου σεισμού στην Ιστανμπούλ. Οι ανεπιθύμητοι κάτοικοι μετεγκαταστάθηκαν βίαια λίγο δυτικότερα και σταδιακά μια ζωντανή γειτονιά με τους δικούς της κοινωνικούς δεσμούς απονεκρώθηκε και ετοιμάζεται να δώσει τη θέση της σε εμπορικά κέντρα και γιγάντια project που θα στεγάσουν τα όνειρα της ανερχόμενης αστικής τάξης.

Το 2008 κάτοικοι της περιοχής προσπάθησαν να έρθουν σε συλλογικές διαπραγματεύσεις με το Δήμο και την ανάδοχο εταιρία, ιδρύοντας την Tarlabasi association μία κίνηση όμως που δεν ήταν αρκετή για να συσπειρώσει το σύνολο των κατοίκων. Η μαζική, ωστόσο, συμμετοχή Κούρδων στην εξέγερση του πάρκου Γκεζι το Μάιο του 2013, μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα των αγώνων που είχαν δοθεί για την υπεράσπιση του Tarlabasi από το κτηματομεσιτικό κεφάλαιο μερικά χρόνια νωρίτερα.

«Λευκοί» (beyaz) - σε αντιδιαστολή με τους «Μαύρους» (siyah) - έχει επικρατήσει να ονομάζονται οι μεσοαστοί, μορφωμένοι Τούρκοι, οι οποίοι νοσταλγούν την πολυπολιτισμική Ιστανμπούλ με την αστική τάξη των Χριστιανών και των Εβραίων του προηγούμενου αιώνα

#3 RIO DE JANEIRO

Η περίπτωση του εξευγενισμού στο Ρίο είναι άμεσα συνυφασμένη με την ανάληψη του Μουντιάλ (2014) και των Ολυμπιακών Αγώνων (2016) από τη Βραζιλία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η κύρια μέθοδος επιβολής του εξευγενισμού ήταν η καταστολή απ' την αστυνομία και το στρατό. Λόγω του υψηλού ποσοστού ιδιοκατοίκησης (75%) και των σχέσεων αλληλεγγύης των γειτόνων, η διαδικασία προχώρησε σχετικά αργά στις φαβέλες του Ρίο και γι αυτό έπρεπε να επιταχυνθεί ραγδαία ώστε η πόλη να «καθαριστεί» πριν τις μεγάλες διοργανώσεις.

Είναι ενδεικτική η στοχοποίηση των φαβέλων, στις οποίες κατοικεί το 22% του πληθυσμού της πόλης, ως περιοχές εκτός του Νόμου και της Τάξης, όπου τελούνται παράνομες - και κυρίως αφορολόγητες - δραστηριότητες που απειλούν τη μεσαία τάξη. Πάνω απ' όλα, όμως, οι φαβέλες έπρεπε να εξαφανιστούν γιατί έπλητταν την εικόνα της Ολυμπιακής Βραζιλίας, με τα νεότερα στάδια και τους προγραμματισμένους εορτασμούς.

Οι φαβέλες «ειρηνοποιήθηκαν» και οι κάτοικοί τους εκτοπίστηκαν, με προτεραιότητα ανάλογη της εγγύτητας στα Ολυμπιακά έργα. Οι εκτοπισμένοι μεταφέρθηκαν στα περίχωρα, ενώ οι τιμές της γης στις «ειρηνοποιημένες» περιοχές υπερδιπλασιάστηκαν. Παράλληλα, η δημιουργική μεσαία τάξη επιχειρηματιών, αλλά και ξένοι επιχειρηματίες που επιστρέφουν στη Βραζιλία ως νέοι αποικιοκράτες, αγοράζουν τη φτηνή γη.

Μεγάλο κομμάτι των εκτοπισμένων βρέθηκε στις διαδηλώσεις του 2013 που ξεκίνησαν ως ένα κίνημα ενάντια στις αυξήσεις στα μέσα μεταφοράς, αλλά εναντιώθηκαν και στον τρόπο διαχείρισης των ολυμπιακών και μουντιαλικών έργων από την αριστερή κυβέρνηση της Βραζιλίας. Παράλληλα, το Μάρτιο του 2014 οι εκτοπισμένες απ' τη φαβέλα Alemao που εξευγενίζεται στα πλαίσια των Ολυμπιακών αγώνων, προχώρησαν σε μαζικές καταλήψεις εγκαταλειμμένων εργοστασίων και δημιούργησαν κοινότητες αγώνα.

GENTRIFICATION ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Η διαδικασία του gentrification αποτελεί μια παγκόσμια πρακτική. Ωστόσο, αποκτά ξεχωριστά χαρακτηριστικά ανάλογα με τον τόπο και τη συγκυρία που αυτό πραγματοποιείται. Σε κάθε διαφορετική χώρα, πόλη, ακόμα και σε διαφορετικές γειτονίες στην ίδια πόλη, η διαδικασία του gentrification εμφανίζεται, γίνεται αντιληπτή και βιώνεται με τον δικό της ιδιαίτερο τρόπο.

Με άξονες τη μελέτη του χώρου και της συγκυρίας, εστιάζοντας στην πόλη της Θεσσαλονίκης, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που έχουν λάβει οι διαδικασίες αναπλάσεων και εξευγενισμού. Συνοπτικά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχουν αναπτυχθεί δύο γενιές αναπλάσεων-εξευγενισμών στη Θεσσαλονίκη.

Α ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΛΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ '80 ΕΩΣ ΜΕΣΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ '00

Είναι η περίοδος της ισχυρής Ελλάδας μετά την πτώση του ανατολικού μπλοκ με τα φασιστοσυλλαλητήρια για το μακεδονικό και την ανάδυση της φιγούρας του μάτσο ελληνάρα. Η φιγούρα αυτή ανακλάται στον πολιτικό χώρο της πόλης με τους Κούβελα-Ανθιμο-Ψωμιάδη-Παπαγεωργόπουλο. Στο πεδίο των χωρικών πολιτικών, εκφράζεται με πολιτισμικούς όρους μέσα από τα σκυλάδικα-ελληνάδικα, τα οποία αποτελούν την κυρίαρχη νέα χρήση του χώρου στην υπό ανάπτυξη περιοχή των Λαδάδικων και στην δυτική είσοδο της πόλης. Επίσης, η ελληνικού τύπου σομόν μεζονέτα στην υπό ανάπτυξη περιοχή της Άνω Πόλης αντικαθιστά τα τουρκόσπιτα και το πολεοδομικό κομμάτι της ιστορίας της πόλης που αυτά φέρουν. Συνεπώς, ο εξευγενισμός αξιοποιεί το εθνικο-πατριωτικο-λαϊκό φαντασιακό για να αναζωογονήσει την οικονομία της πόλης και να διεισδύσει σε απροσπέλαστες και ακαρτογράφητες έως τότε περιοχές. Σημαντικό στοιχείο των αναπλάσεων της περιόδου αυτής αποτελεί η προώθησή τους από κρατικούς μηχανισμούς με την ιδιωτική πρωτοβουλία να ακολουθεί. Άλλωστε, είναι η περίοδος που οργανώνεται ο εκσυγχρονισμός της Ελλάδας και εκπονούνται πλήθος χωρικών σχεδίων σε όλες τις κλίμακες. Από το Εθνικό Χωροταξικό Πλαίσιο Αειφόρου Ανάπτυξης έως τα Ειδικά Πλαίσια Τουρισμού, Βιομηχανίας, ΑΠΕ κτλ, το Ρυθμιστικό Σχέδιο Θεσσαλονίκης και την τεράστια βιομηχανία παραγωγής Γενικών Πολεοδομικών σχεδίων για όλους τους δήμους της χώρας. Με έναν τρόπο χτίζεται το θεσμικό πολεοδομικό οπλοστάσιο ώστε να μπορούν στο μέλλον απρόσκοπτα να προσελκύονται ιδιωτικές επενδύσεις.

Β ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΛΗ '00 - ΑΡΧΕΣ '10

Η διαδικασία χωρικής-πολεοδομικής οργάνωσης θα ολοκληρωθεί σε θεσμικό επίπεδο και μέσα στη κρίση θα λάβει όλο και πιο νεοφιλελεύθερα χαρακτηριστικά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι fast track πολιτικές, η ελαστικοποίηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, οι ιδιωτικοποιήσεις του ΤΑΙΠΕΔ και τα ΕΣΧΑΔΑ-Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων.

Επιπλέον, στο πέρας των τελευταίων χρόνων παρατηρείται μία ανατροπή στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης. Τα oldschool νεωτερικά εργαλεία του μπρουτάλ εθνοκατριωτισμού εγκαταλείπονται και αξιοποιείται για την προώθηση του εξευγενισμού ένα πιο ανοιχτό μετανεωτερικό κοσμοπολίτικο μοντέλο. Αιχμή του νέου αυτού μοντέλου αποτελεί η προσέλκυση τουριστών από Ρωσία, Βαλκάνια, Τουρκία και Ισραήλ, καθώς και η ανάπτυξη της “γκέι οικονομίας”. Τέλος, μαζί με την υποχώρηση της εθνοκατριωτικής φιγούρας το κράτος μετασχηματίζει τον πατερναλιστικό του χαρακτήρα και αναδεικνύονται ως κυρίαρχοι παίχτες οι καινοτόμοι ιδιώτες, με τον δήμο σε ρόλο μάντζερ-επιχειρηματία.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Α.Ε.

Βλέπουμε, λοιπόν, την πόλη της Θεσσαλονίκης να φιγουράρει ανάμεσα σε άλλες μητροπόλεις και να διεκδικεί τα πρωτεία σε διάφορους θεσμούς ανά την Ευρώπη και τον κόσμο. Αναδύκνεται top τουριστικός προορισμός, για την πλούσια ιστορία, την πολυπολιτισμική της ταυτότητα και την ιδιόζουσα νυχτερινή της ζωή, ανακηρύσσεται οικοδέσποινά του θεσμού “ευρωπαϊκή πρωτεύουσα νεολαίας” το 2014, είναι νικήτρια του «χρυσού μετάλλιου» της καλύτερης ευρωπαϊκής πόλης του μέλλοντος για το 2014 σε διαγωνισμό που πραγματοποίησε περιοδικό των Financial Times, συμπεριλαμβάνεται μέσα στους top 20 προορισμούς του National Geographic για το 2013, αναδεικνύεται σε πρωτεύουσα interrail για το 2015 και άκουσον άκουσον το 2013 προτείνεται για την πιο “πράσινη ευρωπαϊκή πόλη” – για λίγο χάσαμε από την Στοκχόλμη!

Για να ανταποκριθεί όμως η Θεσσαλονίκη στις απαιτήσεις του καιρού της, έπρεπε επειγόντως να αλλάξει γκαρνταρόμπα. Επιστρατεύονται άμεσα ειδικοί για να της αλλάξουν το προφίλ και να τη μετατρέψουν σε έναν ελκυστικό προορισμό για τουρίστες και επενδυτές. Η πόλη παρουσιάζεται ως επιχείρηση υιοθετώντας όλες εκείνες τις στρατηγικές που γνωρίζουμε πως χαρακτηρίζουν μια επιχείρηση. Στην προσπάθειά της να χτίσει τη νέα της αυτή ταυτότητα αναζητά τα στοιχεία της ιστορίας της που μπορεί να χρησιμοποιήσει ώστε να καταξιωθεί στον διεθνή ανταγωνισμό. Το άλλοτε θαμμένο της παρελθόν αναδύεται στην επιφάνεια και η πολυπολιτισμική της ιστορία χρησιμοποιείται ως βασικός πυλώνας της αναστύλωσής της. Πρόκειται στην ουσία για μια διαδικασία διαχείρισης των εντυπώσεων, μέσω της διαχείρισης της ταυτότητας της πόλης.

Όμως δεν αρκεί μόνο αυτό. Βλέπουμε πως η πεποίθηση ότι η δημιουργικότητα μπορεί να αφυπνίσει και να αναζωογονήσει την πολιτιστική, κοινωνική και κυρίως την οικονομική ζωή των πόλεων αποτελεί κινητήριο μοχλό του κεφαλαίου και στην πόλη μας. Αυτή η πεποίθηση είναι και η βάση των λεγόμενων δημιουργικών πόλεων. Το δημιουργικό αστικό κλίμα εδραίωνει μια ατμόσφαιρα διαρκούς καινοτομίας και ανανέωσης, η οποία με τη σειρά της

διαμορφώνει το έφορο έδαφος για τις υπάρχουσες και τις νέες οικονομικές δραστηριότητες της πόλης. Η δημιουργία και η καλλιτεχνική ανησυχία μεταλλάσσονται, αλλοτριώνονται, ποσοτικοποιούνται και στο τέλος καταναλώνονται όπως κάθε εμπόρευμα.

Ωστόσο, για να μπορέσει η επιχείρηση-πόλη να λειτουργήσει, βασική προϋπόθεση αποτελεί η κερδοφόρα αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού της. Στο πλαίσιο, λοιπόν, της δημιουργικής πόλης αναδύονται και οι δημιουργικοί πολίτες της. Η δημιουργική τάξη παρουσιάζεται ως βασική συνθήκη για την ζωντανή αστική κουλτούρα. Η εργασία και η δημιουργικότητά τους είναι ταυτόχρονα τα μέσα και οι στόχοι τους. Καθημερινά συγχέονται ως έννοιες και ως πραγματικότητες και αναπτύσσονται με μοναδικό στόχο να είναι ελκυστικές στο κεφάλαιο. Η έξυπνη πόλη της δημιουργίας είναι έξυπνη, ακριβώς επειδή ξέρει να διαλέγει τον δημιουργό που θα της φέρει κέρδος, θα την κάνει ελκυστική στο κεφάλαιο και θα αξιοποιήσει προς όφελός της όσους δεν ταιριάζουν στη νέα της εικόνα. Το παιχνίδι, λοιπόν, της δημιουργικής πόλης είναι αρκετά εύκολο και έχει τρεις παίκτες: το κράτος-δήμο, τις εταιρίες και την κοινωνία των πολιτών.

Ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα:

ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

Χαρακτηριστικά στην περίπτωση του φεστιβάλ κινηματογράφου, που αποτελεί έναν από τους κινητήριους μοχλούς ανάπτυξης της Θεσσαλονίκης-δημιουργικής πόλης, αυτό μεταφράζεται ως εξής: το κράτος παραχωρεί τον χώρο, δηλαδή την ιδιοκτησία του, ο δήμος θα αναλάβει το προμoτιoν εντάσσοντας το φεστιβάλ στη δημιουργική του ατζέντα, οι εταιρίες θα πλαισιώσουν το φεστιβάλ με τα εμπορεύματά τους και η κοινωνία των πολιτών-ιδιωτών θα συμμετέχει στη γιορτή εκπληρώνοντας τον ρόλο της.

Και κάπως έτσι η πόλη της Θεσσαλονίκης μετατρέπεται σε προϊόν προς κατανάλωση για αυτούς που το σηκώνει το πορτοφόλι τους, ενώ όσοι και όσες δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν στην νέα τάξη πραγμάτων, φιγουράρουν ως εκθέματα στο σκηνικό-προϊόν προς πώληση. Άλλωστε, η συνταγή για την επιτυχία, μας είναι ήδη γνωστή. Μετέτρεψε όσο πιο γρήγορα μπορείς τον εαυτό σου στο πλέον εναλλακτικό, δημιουργικό, καινοτόμο και με επιχειρηματικό δαιμόνιο υποκείμενο. Ο κυρ Γιάννης το κάνει ήδη με επιτυχία. Εσύ?

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΑΛΑΟΡΙΤΟΥ

Πρόκειται για τη βιοκλιματική αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής Πλατείας Χρηματιστηρίου. Τη μελέτη εκπόνησε η Αντιδημαρχία Αστικού Σχεδιασμού του δήμου Θεσσαλονίκης και προβλέπει τη συνολική ανάπλαση της περιοχής του Χρηματιστηρίου. Σύμφωνα με τη μελέτη, προγραμματίζεται και ως ένα βαθμό έχει ήδη υλοποιηθεί η κατασκευή δικτύων πεζοδρόμων και η εφαρμογή νέων κυκλοφοριακών ρυθμίσεων, η φύτευση δέντρων και η κατασκευή στεγάστρων. Αυτές οι παρεμβάσεις έχουν σκοπό την αρχιτεκτονική ανάπλαση με βασικό στόχο να μειωθεί η θερμοκρασία που αναπτύσσεται τους θερινούς μήνες σ' έναν χώρο που κυριαρχεί το τσιμέντο. Την υλοποίηση του έργου έχει αναλάβει το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και ο προϋπολογισμός του ανέρχεται σε 5,5 εκατομμύρια ευρώ.

Για πολλά χρόνια η περιοχή της πλατείας Χρηματιστηρίου ήταν γνωστή για τις βιοτεχνίες της και τα υφασματάδικα. Με το πέρασ του χρόνου όμως οι συνθήκες μεταβλήθηκαν. Από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 μια σχεδόν έρημη περιοχή, με χαμηλά ενοίκια, προσέλκυσε το ενδιαφέρον ορισμένων επιχειρηματιών, ενώ παράλληλα η δημιουργική βιομηχανία βρήκε χώρο έκφρασης και στέγης. Σταδιακά κάνουν την εμφάνισή τους ολοένα και περισσότεροι νέοι χώροι διασκέδασης και νέα υποκείμενα κατακλύζουν την περιοχή.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΒΑΡΔΑΡΗ

Η περιοχή του Βαρδάρη αποτελεί τον δεύτερο τόπο όπου έχουν προγραμματιστεί έργα ανάπλασης και εξευγενισμού και βρίσκεται σε διαδικασίες έντονου αστικού μετασχηματισμού τα τελευταία χρόνια. Το έργο της ανάπλασης της περιοχής περιλαμβάνει τον επανασχεδιασμό της κυκλοφορίας των αυτοκινήτων και των πεζών και την φύτευση δέντρων. Όμως, παράλληλα, περιλαμβάνει την απομάκρυνση όλων των μπουρδέλων της περιοχής και την μετακίνηση τους σε μια οργανωμένη γειτονιά στην περιοχή Φιξ, σύμφωνα με τα μοντέλα των red light districts των ευρωπαϊκών χωρών. Ταυτόχρονα, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πρωτεύουσας νεολαίας 2014, ο μπουτάρης σχεδιάζει στην περιοχή το λεγόμενο “Πάρκο των εθνών”, προς τιμήν του ΟΗΕ.

Με αυτόν τον τρόπο, ένα ολοκληρωμένο “λίφτινγκ” της περιοχής οργανώνεται. Οι κινήσεις αυτές αναπόφευκτα θα επηρεάσουν τις τιμές των κατοικιών της περιοχής και θα δημιουργήσουν το κατάλληλο περιβάλλον για την προσέλκυση επιχειρήσεων. Το ενδιαφέρον σε αυτή την περίπτωση εντοπίζεται κυρίως στις προθέσεις και δράσεις των υποκειμένων. Από τη μία, λοιπόν, βλέπουμε οργανωμένες κινητοποιήσεις από πλευράς κατοίκων, οι οποίοι στηρίχθηκαν από τη Χρυσή Αυγή, για την απομάκρυνση των μπουρδέλων από την περιοχή. Παράλληλα, οι επιχειρηματίες που βρίσκονται τώρα στην περιοχή αντιδρούν, λέγοντας πως οι αναπλάσεις μπορεί να φέρουν τουρίστες και επισκέπτες αλλά θα μειώσουν την κίνηση μεγάλων φορτίων και παραγγελιών, θα λειτουργήσουν δηλαδή εις βάρος του κέρδους τους.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Το έργο αφορά τον ανασχεδιασμό του θαλασσιού μετώπου της πόλης από τον Λευκό Πύργο έως το Μέγαρο Μουσικής, την λεγόμενη Νέα Παραλία της Θεσσαλονίκης. Πρόκειται για έναν σημαντικό δημόσιο τόπο της πόλης, η ανάπλαση του οποίου ξεκίνησε από την εποχή του Παπαγεωργόπουλου ως ένα έργο εθνικού γοήτρου για την ανάδειξη της τουριστικής πλευράς της πόλης και του ιστορικού της κέντρου. Ωστόσο, μετά το πέρας των έργων αναβάθμισης, το παραλιακό μέτωπο μετατράπηκε σε ένα καθαρό πεδίο, φιλόξενο για οικογένειες και τουρίστες μιας και τα ανεπιθύμητα υποκείμενα της πόλης, αυτά που σπιλώνουν την ελκυστική εικόνα της, είχαν προ πολλού απομακρυνθεί. Όμως, η διαδικασία του εξευγενισμού δεν σταματάει εκεί. Οργανωμένοι πολίτες-καθαριστές φροντίζουν να διατηρούν την καθαρή εικόνα της παραλίας απομακρύνοντας όποια ίχνη αντίστασης στην κανονικότητα εντοπίζουν. Παράλληλα, ο νέος ελκυστικός χώρος της παραλίας υποδέχεται με ανοιχτές αγκάλες το μεγάλο κεφάλαιο και τις περιφράξεις που αυτό δημιουργεί, μέσω της χωροθέτησης εμπορικών χρήσεων στην εμβέλειά του. Αξίζει να σημειωθεί η περίπτωση του σινεμά odeon που πλέον φιλοξενείται στην αναπλασμένη πρώτη αποβάθρα στο δυτικό άκρο της συνολικής ανάπλασης.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ: ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ, ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΑ, ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ

Η Θεσσαλονίκη είναι άλλη μία πόλη που υφίσταται αυτή τη στιγμή αστικούς μετασχηματισμούς αντίστοιχους με αυτούς που εφαρμόστηκαν σε διάφορες εξευγενισμένες γειτονίες των μεγάλων αστικών κέντρων που προαναφέρθηκαν. Ακριβώς αυτή τη στιγμή συντελούνται ή υπογράφονται αστικές αναμορφώσεις μεγαλύτερης ή μικρότερης κλίμακας στο κέντρο της πόλης. Παρακολουθούμε επίσης τα τελευταία χρόνια, να κυριαρχούν πάνω στον παλιομοδίτικο συντηρητισμό όλες οι αναπτυξιακές θεωρίες που θέλουν την Θεσσαλονίκη δημιουργική, δηλαδή παραγωγική και ελκυστική, για τουρίστες και κατοίκους.

Σε αυτό το πλαίσιο, στηρίζονται και προωθούνται οι διάφορες εξευγενιστικές τάσεις. Καταρχάς, προμοτάρεται η επιχειρηματικότητα και μάλιστα η νεανική και καινοτόμα, με ημερίδες (για τη νεανική επιχειρηματικότητα), συνέδρια (βλέπε TED events), αφιερώματα (στα free press) και επιδοτήσεις (ΚΟΙΝΣΕΠ). Αποσύρεται η εθνοπατριωτική φιγούρα και αναδεικνύονται οι πρόθυμοι ιδιώτες και ο δήμος σε ρόλο μάντζερ/επιχειρηματία. Η δημιουργική σκηνή της Θεσσαλονίκης διακρίνεται στα European design awards και οι δημιουργικές δυνάμεις της πόλης εμφανίζονται ως η μόνη σωτηρία της.

Ένα άλλο εργαλείο που χρησιμοποιείται είναι η προώθηση και η εμπορευματοποίηση της πολυπολιτισμικότητας του παρελθόντος. Στην τωρινή συγκυρία επιλέγεται να προβληθούν κομμάτια της ιστορίας της πόλης, κατάλληλα προς πώληση σε τουρίστες από το Ισραήλ, την Τουρκία ή τη Ρωσία. Την ίδια στιγμή δέχονται επίθεση αυτοί που σήμερα συνθέτουν την μη εμπορευματοποιήσιμη πολυπολιτισμικότητα (μετανάστες από βορά, νότο κι ανατολή). Η αφομοίωση/αποπολιτικοποίηση του παρελθόντος πωλείται στον μεσοαστό λευκό δυτικό τουρίστα ταυτόχρονα με σκούπες και περιπολίες από δημοτόμπατσους και μπάτσους σε Αριστοτέλους, Ναυαρίνου, σταθμό κ.α., και διωγμούς αυτών που περισσεύουν.

Η συγκυρία της κρίσης χρησιμοποιείται, επίσης ως επιχειρήματα για τη συμμετοχή ή καλύτερα συνεννοχή των “πολιτών” της Θεσσαλονίκης. «Μαζί για μια πόλη καθαρή» δηλαδή δουλέψτε και δημιουργήστε τζάμπα στο όνομα του συλλογικού. Ο εθελοντής-πολίτης, ενθαρρύνεται να συμμετάσχει στα κοινά

και να δράσει για την πόλη (βλέπε atenistas, los labicos στη Θεσσαλονίκη) σ' αυτούς τους δύσκολους καιρούς, δηλαδή να συναινέσει στον αστικό μετασχηματισμό ενώ ταυτόχρονα θα παράγεται το εξευγενισμένο κέρδος για επιχειρηματίες και ιδιοκτήτες γης και ακινήτων.

Στις υπό gentrification περιοχές αρχίζει όμως εκτός από τον χώρο να μετασχηματίζεται και η αισθητική, τα υποκείμενα, οι σχέσεις κ.α. Το όλο ζήτημα είναι πως θα γεφυρωθεί το χάσμα ανάμεσα στον φιλήσυχο πολίτη και τις κακόφημες περιοχές, τι θα λειτουργήσει δηλαδή σαν πέρασμα από το απρόσιτα κακόφημο στο mainstream, διευκολύνοντας το δεύτερο να εκτοπίσει το πρώτο.

Όπως είδαμε όμως, ο εξευγενισμός εξελίσσεται προκαλώντας διαφορετικούς μετασχηματισμούς σε διαφορετικές γειτονιές ανά τον κόσμο ή ακόμα και μέσα στην ίδια πόλη, κι αυτό σημαίνει ότι δεν θα περάσουν όλες οι γειτονιές όλα τα στάδια της εξέλιξης ή ότι θα αναβαθμιστούν μέχρι το ίδιο σημείο ή προς την ίδια κατεύθυνση. Ανάλογα επίσης με τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν ενδέχεται να υιοθετηθούν τελειώς διαφορετικές μέθοδοι για την επιβολή των μετασχηματισμών αυτών. Να απαιτηθεί δηλαδή σε κάθε περίπτωση κατασκευή διαφορετικών ταυτοτήτων που θα συγκροτούν την gentrified γειτονιά.

Έτσι μπορούμε να παρατηρήσουμε πως τα λαδάδικα εξευγενίστηκαν γύρω από την κουλτούρα της νεοελληνικής διασκέδασης των 90's ενώ η νέα παραλία γύρω από την φιλήσυχη ευρωπαϊκή οικογένεια. Στη Βαλαωρίτου οι gentrifiers ήταν αυτοί που γοητεύονται και δανείζονται από την underground κουλτούρα και οι οποίοι άρχισαν σταδιακά να στεγάζουν εκεί τα εναλλακτικά bars και τις γκαλερί τους. Σήμερα λοιπόν, ο δρόμος προς τον εξευγενισμό περνάει από την αφομοίωση της underground κουλτούρας και γι αυτό η άφισα της ευρωπαϊκής πρωτεύουσας νεολαίας το 2014 είχε σαν σύμβολο της έναν πάνκη.

Στις υπό gentrification γειτονιές μετασχηματίζονται εκτός των άλλων και οι εργασιακές συνθήκες οι οποίες μετασχηματίζουν τους κανόνες οι οποίοι ορίζουν το κατάλληλο ξεπούλημα του σώματος αλλά και της διάθεσης και της ψυχολογίας του εργαζομένου. Πρέπει να είναι εξευγενισμένα χαρούμενος ή αποστειρωμένα κοινωνικά. Πρέπει να είναι μες στην ενέργεια και το στυλ. Πρέπει να είναι αυθεντική ή άψογος.

Μετασχηματισμούς υφίστανται όμως και οι έμφυλες αναπαράστασεις. Μία ακόμα πρόφαση που χρησιμοποιείται στην προώθηση του gentrification στις κακόφημες περιοχές είναι ότι αυτές είναι επικίνδυνες για lgbtq υποκείμενα και γυναίκες, και στηρίζεται σε ρατσιστικές υποθέσεις που θέλουν την κατώτερη τάξη και τους μετανάστες ομοφοβικούς και βιαστές. Η αλήθεια είναι βέβαια, ότι ιστορικά οι lgbtq κοινότητες κατέφυγαν σε τέτοια μέρη ακριβώς για να αποφύγουν mainstream φοβικές κουλτούρες και θεσμική καταστολή. Οι gentrified περιοχές τελικά κατακλύζονται από κυρίαρχα προνομιούχα υποκείμενα που κουβαλούν σεξιστικές και ρατσιστικές αντιλήψεις, εγκαθίσταται η ετεροκανονικότητα που στερεί ορατότητες και κώδικες επικοινωνίας που είχαν κατακτηθεί, και περιορίζονται οι δυνατότητες αντίστασης και διαχείρισης μέσα στο gay-friendly καινούριο κόσμο.

Γίνεται εμφανές τελικά ότι η αποτύπωση των μεθοδεύσεων με τις οποίες προωθείται ο εξευγενισμός και άρα η σταδιακή απομάκρυνση όλων όσων περισσεύουν από το κέντρο της πόλης είναι μία διαδικασία πολύμορφη και πολυδιάστατη. Πολλές φορές ο εξευγενισμός αφομοιώνει στοιχεία μας σε βαθμό σχεδόν αφοπλιστικό, καθώς στερεί τη ριζοσπαστικότητα από τις κουλτούρες μας, εντάσσοντας τις σε ένα πλαίσιο κανονικότητας. Άλλες φορές πάλι καθώς στεγάζουμε τις ανάγκες μας σε υποβαθμισμένες περιοχές, δημιουργώντας κίνηση σε αυτές, βρισκόμαστε εν δυνάμει στον ρόλο των gentrifiers. Εν τέλει καθετί δημιουργικό, ενισχύει το υπάρχον.

Οι αντιστάσεις μας συγκροτούνται όμως πέρα από κάθε αντεργκράουντ και ενάντια σε κάθε δημιουργικό εκτοπισμό των λιγότερο προνομιούχων αυτής της πόλης. Για να αντισταθούμε στον εξευγενισμένο κόσμο που μας ετοιμάζουν, να συνεχίσουμε να μοιραζόμαστε τις γειτονιές με όσες δεν ονειρεύονται να πουλάνε τη δημιουργικότητά τους, να βρισκόμαστε στις σκοτεινές γωνιές με όσους δεν χωράει το φως της καθαρότητας, να αράζουμε στις πλατείες με όσες δεν αντιλαμβάνονται την εκμετάλλευση ως καινοτομία, συνεχίζουμε να γεμίζουμε τους δρόμους με φωνές αντίστασης ενάντια στους αστικούς μετασχηματισμούς που αποκλείουν και εκτοπίζουν όσους δεν συμμορφώνονται με τις επιταγές της δημιουργικής πόλης.

